

УТВЪРДИЛ:

ДИРЕКТОР: ИНЖ. ЖЕНИ КРЪСТЕВА

МЕХАНИЗЪМ

**ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ
В ЦЕНТЪР ЗА ПОДКРЕПА ЗА ЛИЧНОСТНОТО РАЗВИТИЕ
СРЕДНОШКОЛСКО ОБЩЕЖИТИЕ**

„МИХАИЛ КОЛОНИ“ - ВАРНА

ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2024/2025 ГОДИНА

В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА „МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В ИНСТИТУЦИИТЕ В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ”, УТВЪРДЕН СЪС ЗАПОВЕД №РД09-5906/28.12.2017 Г. НА МИНИСТЪРА НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА.

Приет на заседание на ПС с Протокол №1/ 17.09.2024 г.

Въвеждането на общ механизъм се налага от разбирането, че реален напредък в справянето с насилието и тормоза може да бъде постигнат само при прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и изпълнява от всички участници в образователния процес. Тази политика следва да е част от цялостната съвкупност от политики за развитие на детските градини, училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие. Тя регламентира в дългосрочен план целите и задачите по отношение на превенцията на насилието, както и разписва конкретни роли, отговорности и процедури за действие при възникнали ситуации на насилие и тормоз.

I. ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие“, дадена в параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето:

„**Насилие**“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

„**Физическо насилие**“ е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето.

„**Психическо насилие**“ са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

„**Сексуално насилие**“ е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световна здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото“.

„**Пренебрегване**“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

Какво е тормоз?

Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни. Професор д-р Дан Олвеус определя тормоза като „повтарящи се във времето негативни действия от страна на един или повече ученици, когато някой умишлено причинява или опитва да причини травма или дискомфорт на друго дете чрез физически контакт, чрез думи или по друг начин.“

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо травматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унижи или изолира;
3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

Физически тормоз, например, блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение.

Психически тормоз, например, подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група – под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

Сексуален тормоз – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унижителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

„Кибер насилие“ и **„Кибер тормоз“** са насилие и тормоз, които се осъществяват в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на

самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

Ако ученикът е въввлечен в рискова ситуация онлайн, това винаги има своите отражения в реалния му живот. Преживяванията му могат да бъдат дори по-унизителни, тъй като кибертормозът не може да бъде прекратен веднага и е достъпен до много по-голям кръг хора.

Разлики между тормоз и закачки или игра между децата и учениците

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои – от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- Ако децата се закачат, бутат, блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.
- Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.
- Ако детето/ученикът не се чувстват добре от закачките и подигравките, тогава поведението може да е тормоз.
- Ако детето/ученикът, към когото са отправени подигравките, поиска от другото дете да спре и той/тя не спират да се подиграват, тогава става въпрос за тормоз.
- Ако детето/ученикът, който дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново, това е тормоз.
- Ако дразненето е за нещо, което детето/ученикът не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр.), тогава може да е тормоз.
- Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е тормоз.

Ако се касае просто за приятелска игра, възпитателят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

Физическото насилие и тормоз са формите, които възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към тях. Психическото насилие и тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като не са така видими, а и децата, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

Проблемът се задълбочава, когато психическото насилие и тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други, се подценяват от възрастните и се считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата. Ето защо е

важно да се обърне внимание още при първите признаци за съществуването на насилие и тормоз.

Признаци, по които може да се разпознаят насилието и тормозът:

Разпознаването на насилие и тормоз включва следните физически и поведенчески признаци:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едностранни отговори;
- безпокойство и крайности в поведението – от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си – децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;
- чести отсъствия от определени часове;
- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците
- си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- употреба на алкохол, медикаменти, занемаряване (постоянно обличане на едни и същи
- дрехи или отказ да сресва косата си);
- психосоматични симптоми като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., оплаква се, че сънува кошмари и сънят му е нарушен;
- различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване,
- използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст);
- наблюдават се промени в навиците или в използването на интернет и социалните мрежи.

Тормозът между деца спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето, всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

II. ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ

ЦПЛР СО „Михаил Колони“ – Варна самостоятелно разработва и прилага цялостна политика за:

1. подкрепя за личностно развитие на ученика;

2. изграждане на позитивен организационен климат;
3. утвърждаване на позитивна дисциплина;
4. развитие на общността.

Политиката за превенция и интервенция на насилието и тормоза се основава на споделени ценности, философия, норми, правила и традиции за участие и взаимодействие, педагогическия и непедагогическия персонал, родителите и учениците в изграждането на сигурна среда. Тя трябва да се базира на основни принципи и положения, да съдържа цели, стратегии, очаквани резултати и отговорности за всички участници в процеса на предучилищното и училищното образование.

Основни цели на политиката за превенция и интервенция на насилието са:

- Да създаде позитивна култура и климат в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено;
- Да повиши осведомеността на всички участници в процеса на предучилищното и училищното образование, че насилието е неприемливо поведение;
- Да разработи система за превенция, която създава условия за превантивна работа с групата и включва учениците в образователни дейности, семинари, работилници, които да ги запознават с различните форми на насилие и тормоз, да възпитават уважение и толерантност към различията, да развиват чувствителност към границите на другия, етика на взаимоотношенията, кое поведение е приемливо и кое – не, как да се реагира на неприемливо поведение;
- Да създаде система за интервенция като разясни съществуващи правила и процедури във връзка с всяка една проява на насилие и тормоз, вкл. по отношение на идентифициране и сигнализиране;
- Да създаде система за предоставяне на подкрепа за пострадалите и въвлечените в ситуацията на насилие и тормоз;
- Да развие устойчива система за изграждане на капацитет у всички участници в образователния процес под формата на обучителни дейности, механизми за сътрудничество с други, външни за центъра за подкрепа за личностно развитие, служби, организации или институции, изграждане на ефективна система за дежурства и др.;
- Да създава механизми за проследяване на ефективността от дейностите по превенция и интервенция.

В допълнение на принципите в системата на предучилищното и училищното образование, цитирани в чл. 3, ал. 2 от ЗПУО, политиката за сигурна образователна среда следва да се базира и на следните специфични принципи:

Позитивна култура и климат, които:

- Приемат различieto и разнообразието и се базират на принципите на приобщаващото образование;
- Дават възможност за развитие на сигурна среда, в която децата открито споделят и обсъждат теми, свързани с насилието;
- Насърчават взаимоотношения на уважение сред цялата общност;
Ефективно лидерство;
Прилагането на цялостен институционален подход;
Споделено разбиране за насилието и тормоза и последиците;
Подкрепа и мотивиране на учениците, в т.ч. информирани, обучение, консултиране, супервизия и изграждане на капацитет за справяне с насилието;

Въвеждане на образователни стратегии и дейности за превенция (вкл. мерки по информирание), които:

- Развиват емпатия и уважение сред учениците;
- Ясно адресират агресивно поведение;
- Изграждат нулева толерантност към всички форми на насилие.

Системност и регулярност при вписване, изясняване и прилагане на мерки и последващи действия в случаи на насилие и тормоз;

Координация и последователни усилия от страна на институцията за изграждане на мрежа от взаимовръзки и взаимодействия за изграждане на по-сигурна среда; Партньорство с родителите;

Непрекъсната оценка и проследяване на ефективността на цялостната политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

Причините за насилието са много комплексни. Но целта е успешно да се намалят тези фактори, които са свързани със средата в самата институция, и които допринасят за проявата на насилие и агресивни модели на поведение. За сигурна образователна среда и нулева толерантност към насилие и тормоз са необходими:

- системни усилия за възпитаване у учениците на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- подобряване на физическата среда (с фокус върху стаите, общите помещения за хранене, както и санитарните помещения), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на групата като общност;
- работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между учениците за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на групата, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- последователни стъпки за разбиране на последиците от насилието и тормоза и мерки за подкрепа на децата за справяне с неприемливото поведение, които не наблягат на наказанието.

Цялостната политика се реализира на равнище център за подкрепа за личностно развитие и на равнище група, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция (реакция).

Превенцията на насилие и тормоз включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище група, например създаване на правила на отношения в групата, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на групата или по друго време. Дискусиите са възможност в групата да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за мислене и отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне и развиване на нови умения и модели за ненасилствени отношения и поведение.

Интервенциите включват отговора на институцията при възникнали ситуации на насилие и тормоз. Това са последователни действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на насилие, тормоз и криза и се реализират като отчитат индивидуалните потребности на всеки ученик, въввлечен пряко или косвено в ситуацията, като се прилага принципа на най-добрия интерес на ученика/ците.

2. Разработване на система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда

2.1. Създаване на координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза. Съветът се ръководи от заместник директор и/или друг педагогически специалист, определен от директора, и включва в състава училищен психолог/педагогически съветник, учители, деца и родители.

2.2. Оценка на ситуацията

Оценката и анализирането на ситуацията са от значение за планирането на дейности за изграждане на сигурна образователна среда. Оценката съдържа описание на следното: До колко са запознати заинтересованите страни с темата за насилие и тормоз? Какви видове и форми на насилие и тормоз има в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено? Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кои са участниците? Как се е реагирало до момента? Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката се организира от ръководството на институцията и се осъществява от координационния съвет в началото на учебната година. За целта могат да се използват редица инструменти, като специални въпросници, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с деца, учители и родители и др.

Резултатите от оценката и наличието на проблем се представят от координационния съвет и се обсъждат на тематичен педагогически съвет, на който участие могат да вземат всички заинтересовани страни. Резултатите могат да се обсъдят и на родителските срещи и в часовете на групата.

2.3. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза

Планът за изпълнение се изготвя и реализира от координационния съвет и се утвърждава от директора с продължителност от една учебна година, като се актуализира в началото на всяка учебна година. Планът включва описание на всички дейности по превенция и интервенция на ниво институция и ниво група и е индивидуален за всяка детска градина, училище, център за подкрепа на личностното развитие. В плана са очертани срокове и отговорности по изпълнение на дейностите по превенция и интервенция.

2.4. Планиране/Актуализиране на дейности по превенция

2.4.1. Дейности по превенция на равнище институция

Създаване/актуализиране на етичен кодекс на училищната общност, съгласно ЗПУО. Етичният кодекс на училищната общност включва всички участници в предучилищното и училищното образование.

Създаване на единни училищни правила, които да станат част от Правилника за дейността на институцията. Този процес е на две стъпки:

- 1) Изработване на правила на поведение и ценности от всеки групата;
- 2) Обобщаване на правилата на ниво институция и вписване в Правилника за дейността на институцията.

Внасяне на промени в Правилника за дейността на институцията при запознаване на цялата институционална общност с определението, проявлението и последиците от насилието и тормоза.

Подобряване на системата от дежурства с оглед недопускане на насилие и тормоз.

Повишаване квалификацията на педагогическия персонал за работа с програмите, включително реализиране на специализирани обучения за определени категории от работещите в институциите на предучилищното и училищното образование за превенция и справяне с насилието и тормоза.

Информирани и актуализирани на информацията за наличните ресурси в общността -съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в центъра за подкрепа за личностно развитие.

II.4.2. Дейностите за превенция на ниво група включват:

Деца и учителят създават **правила за поведение** на групата (описано като първа стъпка от създаването на единни училищни правила в 2.4.1. Дейности по превенция на равнище институция).

Обучителни дейности и работа с групата, в които водеща роля има ръководителят. При работата на равнище група, следва да се прилагат всички форми на групова работа - дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на учебната програма, вкл. теми от глобалното, гражданското, екологичното, здравното, интеркултурното образование, часа на групата, различни извънкласни и извънучилищни дейности. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения за здравословно и ненасилствено общуване, емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др. Основните теми могат да бъдат:

1. Правата на децата и отговорностите, които те създават по отношение на околните.
2. Ценностите – какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, как се прилагат в ежедневието?
3. Какво представляват насилието и тормозът, разпознаваме ли ги, как можем и на кого да съобщаваме за случаи на насилие и тормоз?
4. Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите?
5. Как се чувстваме, когато видим прояви на насилие и тормоз и какво правим? Какво можем да направим?

Използване на подход, ориентиран към децата, на подхода за работа с връстници, осигуряване на условия за участие на децата и учениците, които да станат естествените помощници при реализирането на дейностите по превенция (ползване на организацията на ученическите съвети, различни инициативи, идващи от децата и др.);

Провеждане на тематични родителски срещи.

2.5. Дейности по интервенция

2.5.1. Дейности по интервенция на ниво институция

Дейностите по интервенция на ниво институция задължително се включват в Годишния план за дейността на институцията и се приемат на първия педагогически съвет за учебната година. Включват:

Водене на дневник със случаи и процедури за управление на информацията Дневникът със случаи се създава за целите на анализа и планирането на цялостна политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза. В него се документират единствено ситуацияите, съответстващи на второ и трето ниво според приетата класификация (*Приложение 1*), при които е необходима и намесата на координационния съвет. В Дневника със случаи се описва следната информация: дата, група, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.

На базата на вписаните ситуации координационният съвет извършва анализ и оценка на риска от продължаване на насилието и тормоза. Координационният съвет е отговорен за анализа и разпознаването на деца и ученици, които участват и се вълчат в ситуации на насилие и тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. От анализа координационният съвет дава становище за индивидуална работа по случай с дете, което се намира в ситуация на риск по смисъла на Закона за закрила на детето и Закона за предучилищното и училищното образование, предлага мерки и конкретни интервенции, които могат да бъдат индивидуална, групова работа и др. Координационният съвет дава становище и насочва ученика към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в риск.

Дневникът се съхранява при психолога или педагогическия съветник, а при липса на такъв специалист – при друг член на координационния съвет, определен от директора на училището.

Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби.

При случаи от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане“ (Отдел „Закрила на детето“ ОЗД) и/или полицията. Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция (виж Приложение 3: Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в риск?), в който следва се включи представител на институцията (учител на групата/класен ръководител, училищен психолог/педагогически съветник). Индивидуалната работа по случай с дете се осъществява интегрирано от мултидисциплинарен екип. При становище от координационния съвет в детската градина/училището за инициране на работа по случай или ако не се свика Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция, психологът следва да иницира работа по случай с детето в детската градина/училището.

Всеки служител в институцията е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз незабавно да уведоми директора на институцията.

2.5.2. Дейности по интервенция на ниво група/клас – отнасят се до всички ситуации на насилие и тормоз според приетата класификация (*Приложение 1*).

Обсъждане между децата/учениците и учителя на групата/класния ръководител с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.
Съвместни действия между класен ръководител/ръководителя на групата или учител и психолог/педагогически съветник и включване на

външни специалисти. Може да се организират допълнителни занятия с цялата група/клас с подкрепата на психолога или педагогическия съветник. За целта би могъл да се покани и външен за детската градина/училището, центъра за подкрепа за личностното развитие, специализираното обслужващо звено специалист.

Използване на посредник при разрешаване на конфликта.

Провеждане на тематична родителска среща.

3. Работа с родители

Включването на родителите е важна част от реализирането на цялостната политика и важно условие за нейната ефективност. Съгласно училищните политики, родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция и интервенция.

Партньорството с родителите за съдействие по превенция на насилието и тормоза може да се осъществява чрез:

Провеждане на тематична родителска среща, в която учителите да запознаят родителите с цялостната политика, да им се представят основните моменти в механизма и да се дискутира тяхната готовност да участват.

Покана към родители, които да се включат, като представят своите професии, хобита, интереси, така че да направят видима връзката между образованието и приложението му в живота.

Идентифициране на родители, които могат да бъдат посредници за осъществяване на връзка между детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено и други организации и институции. Родителското съдействие може да има различни измерения, като:

- родители – специалисти от областта на помагащите професии (психолози, социални работници, медиатори, лекари) или други професии, които могат да бъдат полезни и с чиято помощ могат да се реализират училищни инициативи;
- родители, изявили желание да се включат в групи за придружаване на определени групи деца по пътя от дома до детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено и обратно;
- родители, изявили желание да бъдат посредници между детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено и родителите или други организации и институции, когато това се налага.

Партньорството с родителите в случаи на интервенция: във всички случаи е необходимо родителите на участващите в ситуацията на насилие или тормоз деца да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от институцията действия за разрешаване на ситуацията. Насоки към учителя за разговор с родителите:

Добре е разговорът да бъде започнат със силните страни на децата и след това да се представи ситуацията. Това ще помогне за свалянето на напрежението още в началото.

Добре е останалите родители от групата/класа също да бъдат информирани за ситуацията и предприетите действия с цел изясняване на неизвестните и сваляне на напрежението. По този начин се ограничават различни интерпретации и спекулации поради непознаване на ситуацията. Родителите трябва да бъдат

информирани, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете или деца от тяхна страна са недопустими и само ще задълбочат конфликта. Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се остави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки; от разговора могат да бъдат изведени конкретни договорености – кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат.

Конструктивно е учителят/ възпитателят да дава конкретни препоръки на родителите какво биха могли да направят и да обсъжда дали това е според възможностите им. По преценка учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник или с училищния психолог, или с други специалисти при необходимост.

Насоки за работа с родители, когато не съдействат:

В случай че родителите отказват да съдействат или по някакъв начин саботират действията на центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено учителят следва да се обърне към координационния съвет и случая да се обсъди.

III. Процедури за регистриране, докладване и разглеждане на случаи на тормоз

Всеки възпитател или служител, станал свидетел на ситуация на тормоз или за която е получил сигнал /от ученик, родители ли друг служител от институцията/ е длъжен да се намеси, за да прекрати ситуацията на тормоз.

Действия при регистриране случаи на тормоз и насилие

Ниво на тормоз	Отговор на училището	Документиране	Процедури за интервенция
Първо ниво - ниско нарушаване на правилата	Действията се предприемат от дежурния възпитател, заедно с родител/и, като се предприема корекционна работа с ученика, група ученици или цялата група. При повторение на насилственото поведение или ако един и същ ученик е тормозен нееднократно, тогава се предприемат действия,	Ситуациите от първо ниво се документират от груповия възпитател.	1. Откриване на ситуация на тормоз – събира се подробна информация за случилото се от всички участници. 2. Прекратяване на ситуацията и успокояване на всички участници. 3. Уведомяване на родители. 4. Консултации – провеждане на индивидуални разговори с участниците. При необходимост се

	предписани за ситуации от нива второ или трето.		провеждат в присъствието на специалист. 5. Мерки и действия от страна на груповия възпитател и намиране на решения. 6. Мониторинг на предприетите мерки и действия.
Второ ниво – повтаряне на едни и същи нарушения на правилата или допускане на нарушения по-сериозни последици	Действията се предприемат от груповия ръководител, представител на Координационния съвет, директор и родител. КС прави оценка на риска и се инициира индивидуална работа по случая.	Ситуацията се документира в Дневник за регистриране на случаите на тормоз.	1. Откриване на ситуацията. 2. Прекратяване на ситуацията и успокояване на всички участници. 3. Уведомяване на родител. 4. Уведомяване на РУО - Варна и по преценка ОЗД, органите на полицията. 5. Консултации. 6. Мерки и действия- работа с КС. 7. Мониторинг на предприетите мерки и действия.
Трето ниво – злоупотреба със сила и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота	Незабавно се уведомява РУО, ОЗД, и/или органите на полицията. Действията се предприемат от директор, заедно с КС, задължителното участие на родител и представители на институциите. Отговорът на ЦПЛР СО може да включва насочване към МКБППМН и полицията, ОЗД и Община Варна, съставяне на	Ситуацията се документира в Дневник за регистриране на случаите на тормоз. Предприема се интензивна работа, включваща всички участници, оценка на потребностите и план за действие.	1. Откриване на ситуацията и незабавно уведомяване на РУО – Варна, ОЗД, органите на полицията. 2. Прекратяване на ситуацията и успокояване на всички участници. 3. Уведомяване на родител. 4. Консултации и индивидуални разговори с участниците. 5. Мерки и действия от страна на

	протокол за тормоз и възстановяване на щетата, включване на учениците в допълнителни програми, дейности и др.		КС, интензивна работа по случая и насочване на ученика и родителя към други институции, ако е необходимо. 6. Мониторинг на предприетите мерки и действия.
--	---	--	--

Програма за прилагане на Механизма за противодействие на училищния тормоз

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Програмата за прилагане на Механизма за противодействие на училищния тормоз между учениците в ЦПЛР СО „Михаил Колони“ - Варна е разработена на основание чл. 185, ал.2 от ЗПУО, в съответствие с чл. 39, ал. 2 от Наредбата за приобщаващото образование и въз основа на „Механизъм за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище“ на МОН.

Програмата има за цел да очертае рамките на единен механизъм за противодействие на тормоза, който да подпомогне усилията на педагогическия и непедagogически екип в ЦПЛР СО „Михаил Колони“ – Варна за справяне с това явление.

Изработването на програма за механизъм се налага от разбирането, че реален напредък в справянето с насилието може да бъде постигнат само чрез прилагането на последователна политика, която да се следва от цялата институционална общност.

Видовете и съдържанието на дейностите по превенция на тормоза и насилието са подчинени на обща институционална политика, разработват се самостоятелно от институционалната общност и може да включват:

1. изготвяне съвместно с учениците на правила за поведението им в групата;
2. разглеждане на теми от гражданското, здравното и интеркултурното образование в часа на групата, в заниманията по интереси;
3. партньорство с родителите;
4. дейности за развитие на компетентностите на всички членове на институционалната общност.

За преодоляване на проблемното поведение на ученика и за справяне със затрудненията му с приобщаването в образователната и институционалната среда, с участието му в дейността на институцията и с поведенческите му прояви се прилагат една или повече от следните дейности за въздействие върху вътрешната мотивация:

1. обсъждане между ученика и груповия възпитател с цел изясняване на възникнал проблем и получаване на подкрепа за разрешаването му;
2. използване на посредник при решаване на конфликт;
3. консултиране на ученика с педагогически съветник/ специалист;
4. създаване на условия за включване на ученика в група за повишаване на социалните умения за общуване и за решаване на конфликти по ненасилствен начин;
5. създаване на условия за включване на ученика в занимания, съобразени с неговите

интереси и потребности;

6. индивидуална подкрепа за ученика от личност, която той уважава (наставничество);
7. участие на ученика в дейности в полза на групата или институцията;
8. други дейности, определени в правилника за дейността на институцията.

II. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

За учебната година в ЦПЛР СО са настанени и се обучават ученици от VIII до XII клас. В хода на работата ни с тях са определени следните категории ученици:

- с изявени дарби;
- попадащи в категорията „Деца в риск“;
- упражнили насилие и тормоз;
- от социално слаби семейства.

III. ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА

1. Разработване и въвеждане на превантивни мерки за предотвратяване и противодействие на тормоза в институцията:

- осъзнаване и оценка на проблема;
- оценка на възможностите на институционалната общност да се справи с проблема и на необходимостта от привличане на специалисти;
- създаване на координационен съвет в ЦПЛР СО, който да планира, проследява и координира усилията за справяне с тормоза;

2. Въвеждане на защитна мрежа – единни правила и задължения за действие на всички служители в случаи на тормоз сред учениците.

3. Създаване на Регистър за вписване на възникнали ситуации на тормоз/ Дневник за дежурства.

IV. АЛГОРИТЪМ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА МЕХАНИЗМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ

№	Дейности	Срок	Отговорник
1.	Запознаване на педагогическия и непедагогическия персонал с формите на насилие и с Механизма за противодействие на училищния тормоз между учениците в ЦПЛР СО	м. септември	Директор и председател на комисията
2.	Запознаване на учениците и родителите с формите на насилие и с Механизма за противодействие на тормоза между учениците в ЦПЛР СО на родителски срещи	в началото на учебната година	Групови възпитатели/ педагогически специалисти

3.	Създаване на координационен съвет за планиране, проследяване и координиране усилията за справяне с тормоза	до края на м. септември 2024г.	Директор /със заповед/
4.	Оценка на проблема с насилието. Проучване и диагностика на учениците с цел установяване степента, в която разпознават формите на насилие, видовете тормоз	началото на м. октомври	Групови възпитатели
5.	Запознаване на заинтересованите страни с обобщените резултати	м. ноември 2024	Групови възпитатели
6.	Разработване и въвеждане на план с мерки за предотвратяване и противодействие на тормоза на различни нива - група, СО, общност. Планът включва конкретни дейности, срокове и отговорници	м. ноември 2024	Координационен съвет
7.	Утвърждаване от директора на единни правила и задължения на всички служители, свързани със случаите на Тормоз	м. септември	Координационен съвет
8.	Поддържане на Регистър на случаите на Тормоз	Постоянен	Възпитатели

Неразделна част от Програмата за прилагане на Механизма за противодействие на училищния тормоз между учениците в ЦПЛР СО „Михаил Колони“ – Варна :

- единни правила за действие при регистриране случаи на тормоз и насилие;
- защитна мрежа;
- превантивни мерки за предотвратяване и противодействие на тормоза;
- характеристики на различните възрасти и видове насилие;

- информация в помощ на заинтересованите от темата лица;
- стратегия за ограничаване на агресивното поведение сред учениците;
- училищна политика за превенция на тормоз и насилие в ЦПЛР СО.

Програмата е приета на заседание на педагогическия съвет с Протокол №3/ 10.10.2024г.

Класификация на информацията

ниво "0" или "[TLP-WHITE]"

Институционална политика

за превенция на тормоза и насилието в ЦПЛР СО „Михаил Колони“ – Варна е разработена на основание чл. 185, ал. 1 и 2 от ЗПУО и във връзка с „Механизъм за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище“ на МОН.

Основна цел на институционалната политика е да допринесе за предотвратяване на тормоза и насилието между учениците в ЦПЛР СО „Михаил Колони“ – Варна и да създаде безопасна и подкрепяща среда.

Във фокуса е насилието между деца, *като дейностите са насочени към превенция не толкова на отделни и изолирани прояви на агресия между учениците, а към предотвратяване и справяне с една специфична форма на насилие, каквито са целенасочените, систематични и повтарящи се действия на тормоз над деца, намиращи се в по-слаба и уязвима позиция.* Подобни прояви на насилие, както показват изследванията в много страни, са особено деструктивни за детската психика и здраве и могат да доведат до сериозни проблеми на по-късен етап от живота на детето.

Непосредствени цели на институционалната политика:

- Повишаване на чувствителността, ангажираността и капацитета на цялата общност за превенция и справяне с тормоза между учениците;
- Създаване на защитна мрежа, която включва общоинституционална политика и механизми за предотвратяване, докладване и оказване на адекватна намеса в случаи на тормоз, както и на по-дългосрочна стратегия за превенция на насилието;
- Подобряване на отношенията между учениците и техните умения за общуване.

Институционалната политика обхваща цялата общност, като нейният успех зависи от това до каква степен ЦПЛР СО ще успее да мобилизира и обедини своите ресурси и усилия, за да осъществи т.нар. “отговор на цялото СО” срещу насилието.

Видове и съдържание на дейностите по превенция на тормоза и насилието включват:

1. Изготвяне съвместно с учениците на правила за поведението им в паралелката – изготвя се в срок до 1 месец от началото на учебната година, отговарят груповите възпитатели. Правилата се поставят на видно място в учебната стая и са неразделна част от училищната политика.
2. Разглеждане на теми от глобалното, гражданското, здравното и интеркултурното образование – в час на групата, в заниманията по интереси.

3. Партньорство с родителите.
4. Дейности за развитие на компетентностите на всички членове на училищната общност – Програма гражданско образование, Етичен кодекс на общността.

Основни принципи на институционалната политика:

Политиката ще се реализира при спазване на следните основни принципи:

Спазване на най-добрите интереси на учениците;

Активно включване и участие на цялата общност - родители, педагогически персонал и ученици, във всички етапи на планиране и реализиране на институционалната политика;

Недискриминация;

Отхвърляне на всички форми на насилие, като форма на поведение и общуване.

Институционалната политика се основава на най-добрите международни практики в областта на превенцията на насилието между деца в училище/ ЦПЛР СО. При реализиране на дейностите в ЦПЛР СО се използва т.нар. “подход, насочен към цялото СО”, при който цялото СО – ученици, педагогически и друг персонал, ръководство, родители активно изпълняват мерки за превенция и справяне с проявите на тормоз. *При този подход се изисква висока степен на участие и ангажираност от целия педагогически персонал на училището, който чрез координирани, системни и последователни усилия работи за спиране на насилието и изграждане у децата на трайни ценности и личностни нагласи срещу насилието и тормоза.*

В реализацията на дейностите са включени всички - възпитатели, ученици, ръководство, родители. Успехът на институционалната политика до голяма степен зависи от способността на общността да обедини своите усилия и да участва активно в мерките за превенция, като ограничаването на дейностите само до целевата група или част от педагогическия персонал няма да доведе до очакваните резултати.

В рамките на институционалната политика ще бъде осигурена постоянна методическа помощ и подкрепа за изпълнение на дейностите от различни специалисти, които ще подкрепят, насочват и коригират учениците в хода на реализиране целите и задачите на зададената политика.

Ще се работи за постигане на следните основни задачи:

ЗАДАЧА 1: Ангажиране на ЦПЛР СО и създаване на необходимата организационна структура за изпълнение на институционалната политика.

Тази задача ще се постигне чрез следните дейности: сформирание на координационен екип, разработване на програми, механизми и планове за работа по политиката с конкретни дейности и отговорности, и др.

Срок: октомври 2024 г.

ЗАДАЧА 2: Повишаване на ангажираността, чувствителността и капацитета на общността да развива институционалната политика за превенция на насилието.

За постигането на тази задача се предвиждат следните дейности: изследване на тормоза сред децата и използване на резултатите за повишаване на разбирането на този проблем в ЦПЛР; обучение на педагогическия персонал за работа по политика за справяне с проявите на агресия, както и за разработване и актуализиране на политиката за превенция на насилието; запознаване на родителите с проблемите, свързани с насилието между децата, и др.

Срок: октомври 2024 г.

ЗАДАЧА 3: Изграждане на защитна мрежа за превенция на насилието в ЦПЛР СО. Тази задача се планира да се постигне чрез разработване и приемане на ценности, правила на поведение и последствия във всяка група, изготвяне и приемане, актуализиране на цялостната политика за превенция на насилието и тормоза в ЦПЛР, въвеждане и популяризиране на механизми за съобщаване на случаи на насилие, създаване на подкрепяща мрежа около ЦПЛР СО за превенция на тормоза между връстници, привличане на родителите за по-широко участие в политиката на ЦПЛР и др.

Срок: през учебната година

ЗАДАЧА 4: Формиране у децата на умения и нагласи, недопускащи насилие в общуването и поведението.

За постигане на тази задача се предвижда специализирана работа с децата в часовете на групата, беседи, презентации, извънучилищни мероприятия, клубна дейност, включване на темата за насилието в редовните учебни дисциплини и др. Задължителна част за реализиране на тази задача са т.нар “работилници” за работа в час на групата. От институционалната общност се очаква да планира и проведе различни форми на работа с децата, които по подходящ начин да развиват у децата нетърпимост към насилието.

Срок: през учебната година

Партниращи институции:

ДАЗД;
училища;
местни власти;
МОН и РУО;
доброволци;
НПО.

Очаквана подкрепа от страна на РУО, ДАЗД и МОН:

Постоянна методическа и експертна помощ;

Обучение за изпълнение на институционалната политика, реагиране и справяне със ситуации на насилие, развиване на политиката на ЦПЛР за превенция на насилието и др;

Ръководство за работа с деца и родители, други нагледни и помощни средства за работа по темата за насилието според заявените нужди.

Координиране на институционалната политика:

Цялостната координация на дейностите ще се извършва от Директора и Председателя на комисията.

Времетраене на проекта:

Институционалната политика ще се изпълнява през цялата учебна година. При необходимост се актуализира.

Наблюдение и оценка на проекта:

Изпълнението на институционалната политика и постигането на заложените цели ще се оценява текущо спрямо определени количествени и качествени индикатори. След приключване на учебната година се предвижда да се извърши и крайна оценка.

Институционалната политика за превенция на тормоза и насилието в ЦПЛР СО „Михаил Колони“ - Варна е неразделна част от Програма за прилагане на Механизма за противодействие на училищния тормоз между учениците.

До Педагогическия съвет
на ЦПЛР СО "Михаил Колони"
Варна

Доклад

от Координационния съвет за противодействие на училищния тормоз
за изминалата учебна 2023/ 2024 година

Относно: отчет на дейността на Координационния съвет през измината учебна 2023/2024 година и проведените мероприятия

Уважаема г-жо Председател,

Уважаеми колеги,

През изминалата учебна към КС няма подадени писмени сигнали за тормоз и насилие между ученици. Усилията на КС през учебната 2023/2024 година бяха насочени в посока към:

- създаване на позитивна култура и климат в ЦПЛР;
- утвърждаване на позитивна дисциплина;
- развитие на общността;
- подкрепа за личностно развитие на всеки ученик;
- повишаване на осведомеността на всички участници в процеса на образованието, че насилието е неприемливо;
- преодоляване на буйното поведение на учениците;
- партньорство с родителите (непрекъснат контакт между груповите ръководители и родителите);
- по-голяма ефективност на превенцията на училищния тормоз с непрекъснати разговори от страна на груповите ръководители и ръководството с проблемните ученици;
- спазване стриктно на графика за дежурство на възпитателите и обхващане на проблемните зони в ЦПЛР СО с оглед недопускане на насилие и тормоз;
- пълноценно взаимодействие с институциите и организациите, имащи пряко или косвено отношение към дейността на КС в това число ДПС;
- публичност и запознаване на общността с всички документи;
- прилагане на цялостен подход за координиране на участниците в общността и създаване на по-сигурна институционална среда.

До Педагогическия съвет
на ЦПЛР СО "Михаил Колони"
Варна

Доклад

от Координационния съвет за противодействие на училищния тормоз

Относно: Оценка на проблема с насилието и тормоза. Проучване и диагностика на учениците с цел установяване степента, в която разпознават формите на насилие и видовете тормоз.

Уважаема г-жо Председател,
Уважаеми колеги,

В началото на учебната 2024/2025 година, през м. Октомври, се проведе анкетно допитване сред 90 ученици, с което се цели да се даде оценка на проблема с тормоза и насилието в ЦПЛР СО "Михаил Колони", като за целта се използва специално разработен въпросник.

Получените резултати трябва да отговорят на основни въпроси, свързани с тормоза и насилието в институцията: осъзнава ли се проблемът, форми, "горещи точки", честота, основни канали за комуникация и тяхната ефективност, нагласи към тормоза и насилието и др.

Осъзнава ли се проблемът?

Проблемът тормоз не се осъзнава от всички ученици, много от тях го съотнасят с конфликтите, караниците или схватките, които възникват между съученици/връстници с приблизително еднаква сила.

На самата анкета е дадена дефиниция за понятието тормоз според Механизма за противодействие, но не всички са го разбрали/осъзнали и това води до някои несъответствия при обобщаване на резултатите. На някои въпроси могат да бъдат дадени по няколко отговора. Не всички ученици са отговорили на всички въпроси от анкетата.

Разпознаване формите на тормоз.

Учениците разпознават различните форми на тормоз, като най-честите, които се посочват са: "дразнят ги", "говорят зад гърба им, разпространяват за тях неверни неща", "измислят им неприлични прякори"; най-рядко срещаните отговори са: "блъскат, удрят другите", "заплашват ги", "изнудване", "искане на пари", както и кибертормоз.

ТОРМОЗЪТ В ЦПЛР СО „МИХАИЛ КОЛОНИ“

Въпросник за тормоза в СО „Михаил Колони“ - Варна

Уважаеми ученици,

Тормозът е форма на насилие, която се определя като сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група. Насилието между децата обхваща широк спектър от прояви. Това е явление със сериозни размери и оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението, както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват.

Тази анкета е анонимна и ще ни помогне да направим реална оценка на ситуацията в ЦПЛР СО. **Вашите отговори са важни**

за нас.

След като прочетеш внимателно всеки въпрос, избери верния според теб отговор.

1. В СО „Михаил Колони“ какво правят децата, които тормозят други деца? *

(Можеш да избереш повече от един отговор.)

- блъскат, удрят другите деца;
- заплашват ги;
- обиждат ги, псуват ги, измислят им неприлични прякори;
- дразнят ги;
- взимат им от нещата;
- говорят зад гърба им, разпространяват за тях неверни неща, клюки;
- изнудват ги;
- настройват другите деца срещу тях;
- искат им пари;
- друго (посочи какво):

2. Къде се случва децата да бъдат тормозени? *

(Можеш да избереш повече от един отговор.)

- в учебната стая;
- по коридорите;
- в тоалетните;
- в стаята, където нощуват;
- на двора;
- на улицата;
- в квартала, пред блока;
- на друго място (посочи къде):

3. Случвало ли се е досега теб да те тормозят през тази учебна година? *

да;

не.

4. Ако ти се е случвало да те тормозят през тази учебна година, колко често?*

- всеки ден;
- няколко пъти през седмицата;
- веднъж седмично;
- един път през месеца;
- по-рядко от един път през месеца;
- досега не се е случвало да ме тормозят.

5. Ако ти се е случвало да те тормозят, децата, които те тормозиха бяха:

- от твоята група;
- от други групи;
- от твоята група и от други групи;
- момчета;
- момичета;
- момчета и момичета;

6. Ако ти се е случвало да те тормозят, децата, които те тормозиха бяха:

- сами;
- с тях имаше и други деца, които също те тормозиха;
- с тях имаше и други деца, но те само гледаха.

7. Случвало ли се е някой да те тормози през тази седмица?*

- да;
- не.

8. Когато теб те тормозиха, ти каза ли на някого?*

(Можеш да избереш повече от един отговор.)

казах на някого от възпитателите;
казах на майка ми;
казах на баща ми;
казах на брат ми/на сестра ми;
казах на приятели;
не казах на никого;
досега не се е случвало да ме тормозят.
казах на друг човек (посочи на кого): :

9. Ако си казал на някого, това помогна ли ти, доведе ли до спирането на тормоза?*

- да;
- не;
- досега не се е случвало да ме тормозят.

10. Виждал ли си да тормозят други деца в ЦПЛР СО?*

- да;
- не.

11. Колко често си виждал да тормозят други деца в ЦПЛР СО?*

- всеки ден;
- няколко пъти през седмицата;
- веднъж седмично;
- един път през месеца;
- по-рядко от един път през месеца;
- досега не съм виждал да тормозят други деца.

12. Ако си виждал да тормозят други деца в ЦПЛР СО, казвал ли си някого за това?*

- да, на някой от възпитателите;
- да, на приятели;
- да, на родителите;

да, на брат ми/на сестра ми;
не съм казвал на никого;
досега не съм виждал да тормозят други деца.
да, на други възрастни (посочи на кого): :

13. Виждал ли си да тормозят деца извън ЦПЛР СО?*

- да;
 не.

14. Случвало ли се е ти да тормозиш друго дете през тази учебна година?*

- почти всяка седмица;
 почти всеки месец;
 един-два пъти през учебната година;
 не се е случвало да тормозя друго дете през тази учебна година.

15. Случвало ли се е да тормозиш друго дете през тази седмица?*

- да;
 не.

16. Кой ти помага най-много, ако се случи някой да те тормози?*

- някой от възпитателите;
 майка ми;
 баща ми;
 брат ми или сестра ми;
 приятелите;
 никой;
 досега не се е случвало да ме тормозят.
 друг човек (посочи кой): :

17. Има ли в твоята група деца, които обичат да тормозят другите? *

не.

да. Ако има, колко са на брой? :

18. Има ли в твоята група деца, които често са тормозени от другите деца? *

не.

да. Ако има, колко са на брой? :

Ти си:*

момче;

момиче.

Навършени години:*

Клас:*

- Къде се случва тормозът?
 Според учениците най-често тормозът се случва “на двора”, “на улицата”, “в тоалетните” или “в населеното място, където живеят”.
- Обекти ли са учениците на тормоз в ЦПЛР СО? Как се оценяват?
 Повечето ученици споделят, че са били свидетели на тормоз, а някои от тях, че са били единични пъти и обект на тормоз, като квалифицират проявите като “дразнене”, “обиждане” или “измисляне на неприлични прякори”.
- Продължителност на тормоза.
 При този тип въпроси не се наблюдава продължителност или повторемост на на действията от страна на агресорите.
- Споделят ли учениците за тормоз с груповите си възпитатели, родителите си и др.?
 Най-често срещаният отговор на този тип въпроси е, че учениците споделят за ситуация на тормоз със свои приятели, но не и с групов възпитател или родител/и.
- Нагласи към тормоза.
 Обобщените резултати тук сочат, че е доста пренебрегван и negliжиран от страна на учениците, като смятат, че ако станат свидетели на тормоз “не е тяхна работа да се намесват” или “ще се отдалеча (физически)”.
- Резултати от оценката:
 В ЦПЛР СО “Михаил Колони” преобладават вербални директни и индиректни форми на тормоз. По-голям е процентът на тези, които са станали свидетели, отколкото на тези, които са били подложени на тормоз или поне така се самоопределят.
- Мерки за ограничаване на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието сред учениците.
 Необходимо са по-активни действия от страна на груповите възпитатели за откриване на вероятните ситуации на тормоз. Необходимо е дежурството на възпитателите на двора и по коридорите да стане по-ефективно. Трябва да се обясни по-подробно понятието *тормоз* както на учениците, така и на техните родители с цел да бъдат избегнати случаи на тормоз от второ и трето ниво. Да се подпомогнат учениците в промяната на агресивните модели в ЦПЛР СО с адекватни за възрастта им и нивото им на развити форми на превенция - разговори (индивидуални или съвместно със семейството им), прилагане на форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, кръгли маси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на часа на групата или заниманията по интереси.